

มนุษย์ : ครอบคลุมทัศนทางความเชื่อและความคิด

Human: the paradigm of belief and thought

ธีระพงษ์ มีไธสง

Theerapong Meethaisong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculty of Humanities and Social sciences

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Maharakham University

บทคัดย่อ

บทความนี้ พยายามหาคำตอบเกี่ยวกับมนุษย์ในหลากหลายมิติทั้งด้านศาสนาและปรัชญา เป็นคำถามเบื้องต้นที่สะท้อนให้เห็นความพยายามของมนุษย์ที่หันมาสนใจและหาคำตอบเกี่ยวกับตนเอง จากการสำรวจกระบวนการทางศาสนาและปรัชญา พบว่า พราหมณ์-ฮินดู คริสต์และอิสลาม อธิบายที่มาของมนุษย์เชื่อมโยงกับระบบการสร้างจากสิ่งสูงสุด ส่วนศาสนาพุทธพยายามจะอธิบายในเชิงปฏิเสธแนวคิดดังกล่าว แต่ก็มีกรกล่าวถึงสิ่งที่มีลักษณะคล้ายพระเจ้าที่เรียกว่าปฏิสนธิวิญญาณ แต่มีความต่างในแง่ที่ว่าปฏิสนธิวิญญาณเป็นสิ่งไม่เที่ยง ในขณะที่กระบวนการทางปรัชญาพยายามจะหาคำตอบด้วยหลักเหตุผลผ่านทฤษฎีใหม่ๆ แต่ก็ยังไม่สามารถจะตอบคำถามได้อย่างไม่มีข้อโต้แย้ง ส่วนในประเด็นที่เกี่ยวกับเกี่ยวกับคำถามว่ามนุษย์ที่ดีควรเป็นอย่างไร ทั้งศาสนาและปรัชญาต่างให้คำตอบในลักษณะที่สอดคล้องกันว่ามนุษย์ควรมีหลักปฏิบัติที่มุ่งไปสู่สันติภาพทั้งในแง่ของปัจเจกและการอยู่ร่วมกันในสังคม

Abstract

This article aims to seek answer for a question regarding human in the dimensions of religion and philosophy. Such question fundamentally reflects how human attempt to learn about themselves. Exploring religious and philosophical paradigms, it was evident that Hindu-Brahmin, Christianity and Islam describe the origin of man in relation to the system of creation of the ultimate being. On the other hand, Buddhism tries to explain such concept underlying the negativism aspect which indicates that origin of human is related to god-like soul which is called rebirth-consciousness. According to the concept of negativism, rebirth-consciousness is not eternal existence. Although the philosophical paradigms have tried to obtain such answer through reasoning new theories, there is still no single answer without critiques. In terms of answering the inquiry, “what constitutes good human beings”, both religions and philosophies give the similar response stating that good human beings should have individual peace and social cohesion.

ความนำ

มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความน่าสนใจมากกว่าสัตว์ชนิดอื่นๆ อันเนื่องมาจากความสลับซับซ้อนของพฤติกรรมที่เป็นปัจเจก และพฤติกรรมทางสังคม รวมถึงความคิดที่มาจากสมองที่มีขนาดใหญ่โตกว่าสัตว์ชนิดอื่นๆ ส่งผลให้มนุษย์มีระบบความคิดที่สลับซับซ้อนจนบางครั้งถูกตั้งคำถามว่า คิดได้อย่างไร ทำได้อย่างไร ความมหัศจรรย์เหล่านี้ทำให้มนุษย์หันมาสนใจตั้งคำถามเกี่ยวกับตัวเอง และพยายามหาคำตอบด้วยวิธีการต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คำถามที่ถูกนำมาเป็นประเด็นถกเถียงบ่อยครั้งคือ มนุษย์เกิดมาจากไหน? ใครเป็นมนุษย์คนแรกที่เกิดขึ้นมาในโลกใบนี้? มนุษย์มีวิวัฒนาการอย่างไร? ธรรมชาติของมนุษย์เป็นอย่างไร? รวมถึงประเด็นด้านจริยศาสตร์ที่ตั้งคำถามว่ามนุษย์ที่ดีควรเป็นอย่างไร?

คำถามเหล่านี้ ท้าทายต่อกระบวนการทัศน์ในศาสตร์ต่างๆ ที่มนุษย์พัฒนาขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือหาคำตอบ สุดท้าย แม้จะได้รับการพิสูจน์ด้วยศาสตร์สมัยที่ได้รับการยอมรับมากอย่างวิทยาศาสตร์ แต่ดูเหมือนว่าก็ยังมิข้อสงสัยและข้อโต้แย้งในเชิงปรัชญาในบางประเด็น เพราะหาหลักฐานที่เป็นวัตถุ หรือแม้แต่เหตุผลมาพิสูจน์ได้ยาก โดยเฉพาะมิติทางด้านจิตใจที่ข้ามพ้นระบบประสาทสัมผัสของมนุษย์ ทำให้กลายมาเป็นประเด็นที่ท้าทายต่อเครื่องมือและความคิดของมนุษย์เป็นอย่างมาก เพื่อจะทำความเข้าใจที่มาของโลกทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์ จำเป็นที่จะต้องกลับไปสำรวจโลกทัศน์เดิมของมนุษย์ที่หาคำตอบผ่านกระบวนการทางความเชื่อหรือศาสนาเป็นหลัก แม้ว่าคำตอบบางส่วนอาจเป็นโลกทัศน์เก่า แต่อาจทำให้เห็นร่องรอยของความพยายามของมนุษย์ในการหาคำตอบเกี่ยวกับตนเองอย่างน่าสนใจ

กำเนิดมนุษย์

ก่อนอื่น ขอย้อนไปสู่คำถามแรกว่า มนุษย์เกิดมาได้อย่างไร เป็นคำถามที่มุ่งค้นหา ต้นเหตุที่มาของมนุษย์ เมื่อสำรวจแนวคิดทางศาสนา ต่างให้คำตอบที่หลากหลาย ภายใต้บริบททางความเชื่อของแต่ละศาสนา แม้จะเป็นเพียงความเชื่อ

แต่ก็มีนัยทางประวัติศาสตร์ต่อ มนุษยชาติมายาวนาน ปัจจุบัน บางความเชื่อได้ถูกทำให้ปลาสนาไปพร้อมกับการเกิดขึ้นของ แนวคิดแบบวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ (Scientific Concept) ที่มุ่งเน้นการพิสูจน์ด้วยหลักฐานและ เหตุผลในเชิงประจักษ์ (Empirical Approach) แต่เมื่อเราย้อนกลับไปดูแนวความเชื่อเดิม อาจเห็นร่องรอยของการตอบคำถามที่น่าสนใจยิ่ง

ก. กำเนิดมนุษย์ในทัศนะของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีวิวัฒนาการมาจากการผสมผสานระหว่างกลุ่มความเชื่อคนท้องถิ่น (ดราวิเดียน/ทศยุ) ซึ่งมีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาไฟ (อัคคีเวสตะ) เชื่อว่าไฟคือกำเนิดแห่งสรรพสิ่ง กับพวกอารยันคือกลุ่มคนที่เข้ามาใหม่ ซึ่งมีคติความเชื่อว่า ดวงอาทิตย์คือสิ่งสูงสุด เป็นที่กำเนิดของสรรพสิ่ง และมีอำนาจให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ (สุริยเทพ) เมื่อพวกอารยันเข้ามายังดินแดนลุ่มแม่น้ำสินธุ ก็เกิดการผสมผสานคติความเชื่อเข้าด้วยกันกับความเชื่อท้องถิ่นจนพัฒนามาเป็น คัมภีร์พระเวทในเวลาต่อมา (ก่อน พ.ศ. 1000 ปี)

เดิมทีเดียว พราหมณ์เชื่อว่า มีผู้สร้างสรรพสิ่ง รวมทั้งสร้างมนุษย์ด้วย นั่นคือพรหมัน ซึ่งอธิบายไว้ในอุปนิษัตที่ว่า พรหมันคือสิ่งแท้จริงสูงสุด หรืออันติมะสัจจะอันเป็นมูลการณะ (ต้นเหตุ) แห่งสรรพสิ่ง โลกและสรรพสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นก็เพราะพรหมัน พรหมันหรือพรหมเป็นปฐมเหตุ (First Element) ให้เกิดอากาศ เกิดลม ลมทำให้เกิดไฟ ไฟทำให้เกิดน้ำ น้ำทำให้เกิดดิน ต่อจากนั้น ชีวะหรือสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย จึงเกิดขึ้น

วิวัฒนาการแห่งชีวะแบ่งออกเป็น 5 ระดับคือ 1) ชีวะส่วนที่เป็นอาหาร ให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ (อन्नमัย) 2) ส่วนที่เป็นชีวิต (ปราณมัย) เริ่มตั้งแต่พืชและมีวิวัฒนาการต่อมาเป็นสัตว์และมนุษย์ 3) ส่วนที่เป็นจิต (มโนมัย) ที่ปรากฏเป็นสัญชาตญาณ และมีความคิดทบทวน 4) ส่วนที่เป็นวิญญาณ (วิญญาณมัย) ที่รู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผลที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์เดรัจฉาน 5) ส่วนที่เป็นชีวะระดับคัมภีร์ภาพ (อานันทมัย) อันทำให้เข้าถึงความสุข เป็นเหตุให้ชีวะระดับต่ำได้มีวิวัฒนาการขึ้นสู่ระดับสูงต่อเนื่องกันเป็นช่วงๆ (สุวัณณ์ จันทรจันง. 2540 : 94-95) ในที่สุด ทุกชีวะย่อมเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเพราะเงื่อนไขแห่งความไม่รู้

(อภิปรัชญา / Illusion) เมื่อไรก็ตามที่สามารถทำลายอภิปรัชญาได้ ชีวิตจะย้อนกลับไปสู่พรหมัน (โมกษะ)

เมื่อว่าโดยสรุป อาจกล่าวได้ว่า ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเชื่อว่า พระพรหมเป็นที่มาของสรรพสิ่งรวมถึงมนุษย์ด้วยซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นให้ประกอบด้วยลักษณะ 2 ส่วนคือ ชีวตมัน กับร่างกาย ชีวตมันเป็นแกนกลางของร่างกาย ร่างกายมีสภาพที่เปลี่ยนแปลงและสลายไปในที่สุด ส่วนชีวตมันยังคงอยู่ในสภาพเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปเหมือนกับร่างกาย เพราะชีวตมันเป็นส่วนหนึ่งของปรมาตมันหรืออาตมันสากล (พรหมัน) เมื่อร่างกายมนุษย์ดับสลายไป ชีวตมันอาจแสวงหาร่างใหม่เพื่ออาศัย トラบโดที่ชีวตมันยังไม่สามารถถูกทำให้หลุดพ้นจากมายา (อภิปรัชญา) ได้ ก็ยังเวียนวนตายเกิดอยู่เรื่อยไป เมื่อชีวตมันถูกทำให้หลุดพ้นจากมายาได้ ก็จะเข้าไปรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพรหมัน ที่เรียกว่า โมกษะ

ข. กำเนิดมนุษย์ในทัศนะของศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธ ได้กล่าวถึงโลกทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์ไว้อย่างไม่ชัดเจนถึงกำเนิดมนุษย์ อันเนื่องมาจากโลกทัศน์แบบพุทธมองว่า ชีวิตของมนุษย์เป็นวงเวียนที่ไม่สามารถจะระบุชัดเจนถึงจุดเริ่มต้น และจุดสิ้นสุด (อนมตตคคะ) ของชีวิต แต่ทั้งหมดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่เป็นตัวกำหนดว่า มนุษย์จะสร้างเงื่อนไขอย่างไร เช่น ถ้าต้องการให้ชีวิตสิ้นสุดก็ต้องตัดกิเลสที่เป็นเหตุทำให้เกิดใหม่ได้ (เป็นพระอรหันต์) ชีวิตก็ไม่เกิดใหม่อีก แต่ถ้ายังมีกิเลสที่เป็นเชื้อให้เกิดใหม่ ชีวิตก็เกิดใหม่อีกเรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด

แต่อย่างไรก็ตาม มีหลักฐานบางอย่างที่น่าจะนำมาพิจารณาในการตอบคำถามข้างต้น หลักฐานที่ว่าคืออัครคัมภีร์สุตตรปิฎกได้ระบุว่า สมัยหนึ่ง โลกหมุนเวียนไปสู่ความพิพาส สัตว์ทั้งหลายที่บำเพ็ญเพียรได้มานสมาบัติก็ไปเกิดในชั้นอาภัสสรพรหมกันโดยมาก เมื่อโลกหมุนกลับ สัตว์เหล่านั้นก็จุติมาสู่โลกนี้ เป็นผู้เกิดขึ้นจากใจ กินปิติเป็นภักษา มีแสงสว่างในตัว ไปได้โดยอากาศ (เหาะ) แล้วเกิดรสดินอันสมบูรณ์ด้วยดี กลิ่นและรส สัตว์ทั้งหลายก็กินรสดินจนเกิดติดใจ ภายหลังหายบกระด้าง ผิดพรรณก็หายบ...จึงปรากฏเพศหญิงเพศชาย เมื่อต่างเพศต่างเพ่งมองกัน

และกันเกินขอบเขตก็เกิดความกำหนัดเร้าร้อน และเสพเมถุนธรรมต่อหน้าคนทั้งหลาย เป็นที่รังเกียจ จึงพากันเอาสิ่งของขว้างปา ต่อมาจึงรู้จักสร้างบ้านเรือนปกปิด...(ที.ปา. 11/56)

หลักฐานดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า มีสิ่งมีชีวิตที่เดิมมีลักษณะพิเศษคือกินอาหารทิพย์ มีแสงสว่างในตัว เหาะเหิรเดินอากาศได้ อยู่ในโลกทิพย์ แต่พอมาสู่โลกมนุษย์ ก็เกิดติดใจในรสแห่งอาหาร (จวนดิน) ทำให้ผิวกายที่ใสโปร่งกลายเป็นผิวที่หยาบกร้าน เกิดเป็นเพศหญิงเพศชายแล้วก็ผสมสืบจนกลายเป็นมนุษย์ แม้ว่าศาสนาพุทธจะไม่พูดตรงๆ ว่ามนุษย์เริ่มต้นจากตรงไหน แต่ก็พอจะทำให้เราเห็นพัฒนาการการเป็นมนุษย์บ้าง มีหลายครั้งในประวัติศาสตร์ศาสนาพุทธ มีคนเข้าไปถามพระพุทธรเจ้าว่า มนุษย์มาจากไหน แต่กลับได้รับคำตอบในเชิงให้จู้จี้คิดว่า ทำไมเราจึงต้องค้นหาว่าเรามาจากไหน ทำไม ไม่พยายามจะตั้งคำถามว่า เราจะไปไหน ซึ่งวิธีการตอบคำถามในลักษณะนี้ เรามักจะพบบ่อยๆ นั่นก็หมายความว่า ศาสนาพุทธเอง มีท่าทีต่อคำถามข้างต้นเป็นอีกแบบหนึ่ง หรืออาจกล่าวได้ง่ายๆ ว่า คำถามว่า มนุษย์คนแรกมาจากไหน เป็นคำถามที่ไม่สร้างสรรค์ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์เมื่อตอบไปแล้วก็ไม่ทำให้มนุษย์พ้นทุกข์ได้

แต่ในขณะเดียวกัน ศาสนาพุทธเอง ก็ได้พูดถึงกำเนิดของมนุษย์ไว้ว่าการที่มนุษย์จะเกิดขึ้นมาได้ตั้งอาศัยความพร้อม 3 อย่าง คือ

1. มารดาบิดา มีเพศสัมพันธ์

2. มารดามีระดู (ตกไข่)

3. มีปฏิสนธิวิญญานมาจุติ มารดาจึงเกิดการตั้งครรภ์ (ม.มู. 12/452) และในขณะที่มารดาเริ่มตั้งครรภ์ ก็มีวิวัฒนาการของชีวิตที่อยู่ในครรภ์ ดังนี้

ปฐมัม กลลัม โหติ

กลลา โหติ อพพุทฺ

อพพุทา ชายเต เปสิ

เปสิ นิพพตตตี ชมโน

ขนา ปสาชา ชายนฺติ

เกสา โลมา นขาปี จ

ยญจสุส ภูณฺชติ มาตา

อนนํ ปานญจ โภชนํ

เตน โส ตตฺถ ยาเปติ

มาตุกฺจจฺจิคฺโคโต นโรติ ฯ

มนุษย์แรกเกิดเป็นน้ำใส (กลละ) จากนั้นอีก 7 วันก็เป็นน้ำขุ่นข้น (อัมพุทะ) จากนั้น 7 วันก็เป็นชิ้นเนื้อ (เปสิ) ใช้เวลา 7 วันจากชิ้นเนื้ออีกเป็นก้อน และอีก 7 วัน จากก้อนก็แตกแยกออกเป็นส่วนต่างๆ เป็นผม ขน เล็บ มารดาต้มกินอาหารชนิดใด เด็กที่อยู่ในครรภ์มารดาก็อาศัยอาหารชนิดนั้นดำรงชีพอยู่ (ส. ส. 15/803/303) พัฒนาการทุกช่วงรวมกันกินเวลา 5 สัปดาห์ ทารกที่อยู่ในครรภ์ก็มีความสมบูรณ์ทางด้านกายภาพ และอาศัยอยู่ในครรภ์จนครบกำหนด

เมื่อคลอดออกมาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้ว ศาสนาพุทธได้สรุปว่า มนุษย์คือองค์รวมของขันธ์ 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ (ส.ข. 17/95, อภิ.วิ. 35/1) เมื่อย่อยลงมามีอยู่ 2 ลักษณะ คือรูปขันธ์ (กาย) และนามขันธ์ (จิต) องค์ประกอบทั้งสองส่วนนี้มีส่วนสัมพันธ์กันแต่อยู่อย่างอิสระต่อกัน คือ จิตเป็นสิ่งที่อยู่ต่างหากจากกาย เพราะไม่ใช่สสาร (สมภาร พรมท. 2541 : 19-20) แต่ทั้ง 2 ลักษณะต่างตกอยู่ในกฎแห่งความเปลี่ยนแปลง ที่เรียกว่า “ไตรลักษณ์”

อาจสรุปได้ว่า มนุษย์เกิดมาจากวิวัฒนาการที่ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัย ซึ่งไม่สามารถทราบได้ว่า วิวัฒนาการเริ่มต้นนั้น เริ่มจากตรงไหน เพราะชีวิตของมนุษย์มีการเวียนว่ายตายเกิดซ้ำไป จนไม่ทราบถึงจุดกำเนิดและจุดสิ้นสุดแห่งชีวิต (อนนตคคะ) เปรียบประดุจรูปวงกลมที่เราไม่สามารถจะทราบได้ว่าเริ่มต้นจากตรงไหน เพียงแต่อาจจะสรุปลงในกฎที่ว่า “เมื่อมีสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับไป” (พระธรรมปิฎก. 2546 : 81) หรืออาจพูดได้ว่า มนุษย์ไม่ได้เกิดมาจากการสร้างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่การกระทำของมนุษย์นั่นเองเป็นตัวกำหนดชีวิตของมนุษย์ ที่เรียกว่า กรรมลิขิต

ค. กำเนิดมนุษย์ในทัศนะของศาสนาคริสต์ / อิสลาม

ศาสนาคริสต์และอิสลาม มีวิวัฒนาการมาจากศาสนายูดาห์ (ยูดา) ซึ่งเดิมศาสนาของชาวยิวที่มีต้นกำเนิดมาจากกลุ่มเซมิติกที่อาศัยอยู่ตอนกลางของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวว่า บริเวณที่เป็นแหล่งอาศัยอยู่เดิมเกิดความแห้งแล้ง ทำให้คนกลุ่มนี้อพยพไปหาแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ คนกลุ่มนี้มีผู้นำคืออับราฮัม เขาได้นำชาวยิวกลุ่มหนึ่งเดินทางไปโดยอาศัยความเชื่อว่า พระเจ้า

(ยะโฮวาห์) ได้ทำพันธสัญญากับเขาว่าจะทรงประทานดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์ (Promised Land) การเดินทางได้สิ้นสุดที่ดินแดนคานาอัน (ประเทศอิสราเอลในปัจจุบัน) และพระเจ้าของชาวยิวก็เป็นต้นกำเนิดแห่งศาสนาคริสต์และอิสลามในเวลาต่อมา พระเยซูคริสต์ และนบีมุฮัมมัดก็เป็นศาสดาที่ทำหน้าที่นำหลักคำสอนของพระเจ้ามาเผยแก่มนุษยชาติ ดังนั้น ข้อเชื่อสูงสุดของทั้ง 2 ศาสนาก็คือยอมรับในพระเจ้าองค์เดียวกัน แม้ว่าต่อมาจะมีการอธิบายหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติที่แตกต่างกันก็ตาม

ในคัมภีร์พันธสัญญาเดิม ในตอนปฐมกาล (Genesis) ได้อธิบายการเกิดสรรพสิ่งรวมถึงมนุษย์ไว้ว่า ในปฐมกาล พระเจ้าทรงเนรมิตสร้างฟ้าและแผ่นดิน แผ่นดินก็ว่างเปล่า ความมืดอยู่เหนือน้ำ และพระวิญญาณของพระเจ้าปกอยู่เหนือน้ำนั้น พระเจ้าตรัสว่า จงเกิดความสว่าง ความสว่างก็เกิดขึ้น พระเจ้าทรงเห็นว่าความสว่างนั้นดี และทรงแยกความสว่างออกจากความมืด พระเจ้าทรงเรียกสว่างนั้นว่า วัน และความมืดนั้นว่า ค่ำ มีเวลาเย็นและเวลาเช้า เป็นวันแรก

พระเจ้าตรัสว่า จงมีภาคพื้นในระหว่างน้ำ แยกน้ำออกจากกัน พระเจ้าทรงสร้างภาคพื้นนั้นขึ้น แล้วทรงแยกน้ำที่อยู่ใต้ภาคพื้นออกจากน้ำที่อยู่เหนือภาคพื้น ก็เป็นดังนั้น พระเจ้าจึงทรงเรียกภาคพื้นนั้นว่า ฟ้า มีเวลาเย็นและเวลาเช้า เป็นวันที่สอง

พระเจ้าตรัสว่า น้ำที่อยู่ใต้ฟ้า จงรวมอยู่แห่งเดียวกัน ที่แห่งจงปรากฏขึ้น ก็เป็นดังนั้น พระเจ้าจึงทรงเรียกที่แห่งนั้นว่า แผ่นดิน และที่ซึ่งน้ำรวมกันนั้นว่า ทะเล พระเจ้าทรงเห็นว่า ดี พระเจ้าตรัสว่า แผ่นดินจงเกิดพืช คือผักหญ้าที่มีเมล็ด และต้นไม้ที่ออกผล มีเมล็ดในผลตามชนิดของมันบนแผ่นดิน ก็เป็นดังนั้น แผ่นดินก็เกิดพืช คือผักหญ้าที่มีเมล็ดตามชนิดของมัน และต้นไม้ที่ออกผลมีเมล็ดในผลตามชนิดของมัน พระเจ้าทรงเห็นว่าดี มีเวลาเย็นและเวลาเช้าเป็นวันที่สาม

พระเจ้าตรัสว่า จงมีดวงสว่างบนฟ้า เพื่อแยกวันออกจากคืน ให้ดวงสว่างเป็นหมายกำหนดฤดู วัน ปี และให้เป็นดวงสว่างบนฟ้า เพื่อส่องสว่างบนแผ่นดิน ก็เป็นดังนั้น พระเจ้าได้ทรงสร้างดวงสว่างขนาดใหญ่ไว้สองดวง ให้ดวงใหญ่ครองวัน ดวงเล็กครองคืน พระองค์ทรงสร้างดวงดาวต่างๆ ด้วย พระเจ้าทรงตั้งดวงสว่างเหล่านี้ไว้บนฟ้า ให้ส่องสว่างบนแผ่นดิน ให้ครองวันและคืน และแยกความสว่างออกจากความมืด พระเจ้าทรงเห็นว่าดี มีเวลาเย็นและเวลาเช้า เป็นวันที่สี่

พระเจ้าตรัสว่า น้ำจงดุมด้วยฝูงสัตว์ที่มีชีวิต และนกจงบินไปมาข้ามฟ้าเหนือแผ่นดิน พระเจ้าทรงสร้างสัตว์ทะเลขนาดใหญ่ และสัตว์ที่มีชีวิตนานาชนิด ซึ่งแหวกว่ายอยู่ในน้ำเป็นฝูงๆ ตามชนิดของมัน พระเจ้าทรงเห็นว่าดี พระเจ้าจึงอวยพระพรแก่สัตว์เหล่านั้นว่า จงมีลูกดกทวีมากขึ้น จนเต็มน้ำในทะเล และให้นกทวีมากขึ้นบนแผ่นดิน มีเวลาเย็นและเวลาเช้า เป็นวันที่ห้า

พระเจ้าตรัสว่า แผ่นดินจงเกิดสัตว์ที่มีชีวิตตามชนิดของมัน คือสัตว์ใช้งาน สัตว์เลี้ยงคลานและสัตว์ป่าตามชนิดของมัน ก็เป็นดั่งนั้น พระเจ้าทรงสร้างสัตว์ป่าตามชนิดของมัน สัตว์ใช้งานตามชนิดของมัน และสัตว์ต่างๆ ที่เลี้ยงคลานบนแผ่นดินตามชนิดของมัน แล้วพระเจ้าทรงเห็นว่าดี แล้วพระเจ้าตรัสว่า ให้เราสร้างมนุษย์ตามฉายาตามอย่างของเรา ให้ครอบครองฝูงปลาในทะเล ฝูงนกในอากาศ และฝูงสัตว์ และสัตว์ต่างๆ ที่เลี้ยงคลานบนแผ่นดิน พระเจ้าจึงทรงสร้างมนุษย์ขึ้นตามพระฉายาของพระองค์ ตามพระฉายาของพระเจ้านั้น พระองค์ทรงสร้างมนุษย์ขึ้น และได้ทรงสร้างให้เป็นชายและหญิง

พระเจ้าทรงอวยพระพรแก่มนุษย์ ตรัสแก่เขาว่า จงมีลูกดกทวีมากขึ้น จนเต็มแผ่นดิน จงมีอำนาจเหนือแผ่นดิน จงครอบครองฝูงปลาในทะเล และฝูงนกในอากาศกับบรรดาสัตว์ที่เคลื่อนไหวไปบนแผ่นดิน พระเจ้าตรัสว่า ดูเถิด เราให้พืชที่มีเมล็ดทั้งหมด ซึ่งมีอยู่ทั่วพื้นแผ่นดิน และต้นไม้ทุกชนิดที่มีเมล็ดในผลของมันแก่เจ้า เป็นอาหารของเจ้า ฝ่ายสัตว์ทั้งหลายบนแผ่นดิน นกทั้งปวงในอากาศ และบรรดาสัตว์เลี้ยงคลานบนแผ่นดินทุกสิ่งทุกอย่างที่มีลมปราณนั้น เราให้พืชเขียวสดทั้งปวงเป็นอาหาร ก็เป็นดั่งนั้น พระเจ้าทอดพระเนตรสิ่งทั้งปวงที่พระองค์ทรงสร้างไว้ ทรงเห็นว่าดีนัก มีเวลาเย็นและเวลาเช้า เป็นวันที่หก

ฟ้าและแผ่นดิน และบริวารทั้งสิ้นที่มีอยู่ในนั้น พระเจ้าทรงสร้างสำเร็จดังนี้แหละ วันที่เจ็ด พระเจ้าก็ทรงเสร็จงานของพระองค์ที่ทรงกระทำมานั้น ในวันที่เจ็ดนั้นก็ทรงพักการงานทั้งสิ้นของพระองค์ที่ได้ทรงกระทำ พระเจ้าจึงทรงอวยพระพรแก่วันที่เจ็ด ทรงตั้งไว้เป็นวันบริสุทธิ์ศักดิ์สิทธิ์ เพราะในวันนั้น พระองค์ทรงหยุดพักจากการงานทั้งปวงที่พระองค์ทรงกระทำในการเนรมิตสร้าง (ปฐมกาล. 1 : 28)

จากหลักฐานดังกล่าว เราจะเห็นว่า ในศาสนาคริสต์และอิสลามมีความชัดเจนว่าพระเจ้าได้ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาด้วยพระองค์เอง และมีอธิบายต่อไปถึงวิธีการสร้างว่า พระเจ้าทรงปั้นมนุษย์ด้วยผงคลีดินระบายลมปรานเข้าทางจมูก มนุษย์จึงเป็นผู้มีชีวิต (ปฐมกาล. 2 : 7) แม้ต่อมามนุษย์ที่พระองค์สร้างจะละเมิดข้อห้าม (บาป) ทำให้ตกอยู่ในความบาป (Original Sin) ถูกลงโทษด้วยการเนรเทศออกจากสวนเอเดน หรือแม้กระทั่งการทรงเนรมิตน้ำให้ท่วมโลกครั้งใหญ่ทำให้เหลือเพียงชายผู้บริสุทธิ์ คือ โนอาห์ และสรรพสัตว์ที่เป็นคู่ๆ แต่ละชนิด

โลกทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์ในตะวันตกจึงได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดดังกล่าวมาตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนาน แม้ปัจจุบันนี้ ที่วิทยาศาสตร์พยายามหาคำตอบโดยอาศัยหลักฐานและเหตุผลมาสนับสนุน แต่ความเชื่อดังกล่าวก็หาได้ปลาสนาการไปจากชาวคริสต์และอิสลามไม่

ง. กำเนิดมนุษย์ในทัศนะของนักปรัชญา

นักปรัชญา ในยุคโบราณมักไม่ตั้งคำถามเกี่ยวกับกำเนิดของมนุษย์มากนัก แต่มักให้ความสำคัญกับชีวิตของมนุษย์ในมิติต่างๆ เช่น ความจริง เหตุผล คุณค่า ความดี ความงาม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล และสรรพสิ่ง แต่เมื่อสำเร็จแนวคิดของนักปรัชญาสมัยใหม่ ก็เริ่มหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับมนุษย์ โดยการศึกษาจากทฤษฎีเป็นสำคัญ ส่วนการนำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติก็มีแนวทางในการแสวงหาความจริงเรื่องนี้คล้ายคลึงกับวิทยาศาสตร์

ทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับกันกว้างขวางที่อธิบายการเกิดขึ้นของเอกภพ และสรรพชีวิตบนพื้นโลกนี้ คือ ทฤษฎีบิ๊กแบง (Big Bang Theory) อັบเบิลเป็นผู้ให้กำเนิดและพัฒนาทฤษฎีทางดาราศาสตร์จนได้รับการยอมรับมากที่สุดในการอธิบายการเกิดขึ้นของจักรวาล โดยเขาได้อธิบายว่า จักรวาลก่อกำเนิดขึ้นเมื่อประมาณ 15,000 ล้านปี ก่อนการเกิดจักรวาลไม่มีมวลสาร ช่องว่าง หรือกาลเวลา จักรวาลเป็นเพียงจุดที่เล็กที่สุดยิ่งกว่าอะตอมเท่านั้น และยังไม่ทราบสาเหตุที่แท้จริง จักรวาลที่เล็กที่สุดได้ระเบิดออกมาอย่างรุนแรงและรวดเร็วในเวลาเพียงเศษเสี้ยววินาที (Inflationary period) แรงระเบิดทำให้เกิดหมอกธาตุซึ่งแสง

ไม่สามารถทะลุผ่านได้ (Plasma period) ต่อมาจักรวาลที่กำลังขยายตัวเริ่มเย็นลง หมอกธาดูเริ่มรวมตัวกันเป็นอะตอม จักรวาลเริ่มโปร่งแสง ในทางทฤษฎีแล้ว พื้นที่บางแห่งจะมีมวลหนาแน่นกว่า ร้อนกว่า และเปล่งแสงออกมามากกว่า ซึ่งต่อมาพื้นที่เหล่านี้ได้ก่อตัวเป็นกลุ่มหมอกควันอันใหญ่โตมโหฬาร และภายใต้กฎของแรงโน้มถ่วง กลุ่มหมอกควันก็ได้ค่อยๆ แยกออกจนเป็นโครงสร้างของกาแล็กซี (Galaxy) ดวงดาวต่างๆ ได้ก่อตัวขึ้นในกาแล็กซี และจักรวาลขยายตัวออกอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2535 ดาวเทียมโคบี (COBE) ขององค์การนาซ่าแห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งถูกส่งไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของจักรวาล ได้ค้นพบรังสีไมโครเวฟซึ่งบ่งบอกถึงโครงสร้างของจักรวาลขณะเมื่อจักรวาลมีอายุเพียง 300,000 ปี นับว่าเป็นการยืนยันการเกิดขึ้นของจักรวาลจากการระเบิดและคลี่คลายตัวตามคำอธิบายในทฤษฎีบิ๊กแบง

ต่อมา ทฤษฎีบิ๊กแบงได้รับการสนับสนุนจากทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolution Theory) ของชาร์ลส์ ดาร์วิน โดยเขาได้อธิบายว่า เมื่อโลกเย็นลง ก็เกิดปฏิกิริยาเคมีจากมวลสารในโลกในที่สุดแล้วก่อให้เกิดไอน้ำ จากไอน้ำก่อให้เกิดเมฆ จากเมฆก็เป็นฝน ฝนทำให้เกิดแม่น้ำลำธาร ทะเลและมหาสมุทร วิวัฒนาการนี้มีลักษณะก้าวกระโดด (Emergent Evolution) เมื่อมีสารอินทรีย์และน้ำปริมาณมหาศาลเป็นเวลายาวนาน ก็เกิดคุณภาพใหม่ที่เรียกว่า “ชีวิต” ขึ้น โดยเริ่มต้นจากโครงสร้างเซลล์ๆ เดี่ยว ชีวิตได้วิวัฒนาการซับซ้อนยิ่งขึ้นจนเป็นอาณาจักรของพืชและสัตว์ การต่อสู้กับสิ่งแวดล้อมในโลกธรรมชาติ ส่งผลให้เซลล์ของสิ่งมีชีวิตที่แข็งแรงและปรับตัวเอง อยู่รอด และมีวิวัฒนาการได้ ตามกฎที่ว่า “The Survival of The Fittest” ทำให้ชีวิตวิวัฒนาการแบบก้าวกระโดดจากสัตว์น้ำ เช่น หนอนทะเล และปลา มาสู่อัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น ปลาตีน กบ และสัตว์เลื้อยคลาน มาสู่อัตว์บก เช่น สัตว์สี่ขา สัตว์ และมาสู่อัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม เช่น ลิง มนุษย์... วิวัฒนาการทั้งหมดกินเวลาหลายร้อยล้านปี (ทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์. 2549 : 279-281)

ทฤษฎีบี๊กแบง ได้ถูกอธิบายอย่างมีหลักฐานยืนยันจากนักคิดสมัยใหม่ที่เลี้ยงชื่อเปรียบได้ กับไอน์สไตน์อย่างสตีเฟน ฮอว์กิงในผลงานประวัติย่อของเวลา (The Brief of Time) เพื่อสนับสนุนทฤษฎีดังกล่าว โดยฮอว์กิงได้อธิบายถึงลักษณะของเอกภพ การขยายตัวของเอกภพ หลักของความไม่แน่นอน อนุภาคพื้นฐานและแรงของธรรมชาติ หลุมดำ รวมถึงต้นกำเนิดและชะตากรรมของเอกภพ ทำให้ทฤษฎีนี้เป็นที่ยอมรับและแพร่หลายในฐานะเป็นทฤษฎีที่อธิบายการเกิดขึ้นของจักรวาลด้วยหลักแห่งเหตุผลเชิงประจักษ์แบบวิทยาศาสตร์

ธรรมชาติมนุษย์

จากกระบวนทัศน์ทางความคิดที่กล่าวมา ทำให้เรามองเห็นกำเนิดมนุษย์อย่างชัดเจน มากขึ้น แต่คำถามต่อไป ซึ่งเป็นคำถามในเชิงจริยศาสตร์ (Ethical Issue) หรือจิตวิทยา (Psychological Issue) ว่า เมื่อเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์เป็นอย่างไร? ซึ่งเป็นคำถามที่น่าสนใจยิ่ง เราลองมาสำรวจจากประวัติศาสตร์แห่งความเชื่อและความคิดของ มนุษย์ดูว่า แต่ละทัศนะได้ตอบคำถามนี้อย่างไรบ้าง

ก. ธรรมชาติมนุษย์ในทัศนะศาสนา

ศาสนาพุทธ

เมื่อพูดถึงธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของศาสนาพุทธ ซึ่งยอมรับว่ามนุษย์ประกอบด้วยชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เมื่อว่าโดยสรุป ก็มีเพียงรูปกับนาม หรือร่างกายกับจิตใจ แต่สิ่งที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ คือจิต เพราะจิตเป็นตัวสั่งการให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมตามคำสั่ง ดังพุทธพจน์ว่า

มโนปุพฺพังคมา ธมฺมา	มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มนสา เจ ปทฺฐุญฺเฐน	ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ ทุกขมเนวติ	จกุกั วหโต ปทฺนติ.

แปลว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า ใจสำคัญสุด ล้วนแล้วมาจากใจ ถ้าหากใจไม่ดีแล้ว จะพูดหรือทำก็ตาม ทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนรอยเกวียนที่ตามล้อเกวียนไป (ขุ.ธ. 25/11)

เมื่อจิตเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด แล้วธรรมชาติของจิตมนุษย์เป็นอย่างไร ก่อนจะตอบคำถามนี้ เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจความหมายของจิตก่อน

คำว่า "จิต มโน วิญญาณ" เป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายไว้ว่า ที่ได้ชื่อว่า จิต มีความหมายอยู่ 3 ลักษณะคือ

1. มีธรรมชาติคิดถึงอารมณ์ต่างๆ
2. มีธรรมชาติสังขมสิ่งต่างๆ
3. มีธรรมชาติที่วิจิตรงดงาม (มงคลสูตรที่ปนิยา ทุติโย ภาโค. 2546 : 431-432)

จากความหมายดังกล่าว ทำให้ทราบว่าจิตของมนุษย์มีลักษณะที่หลากหลาย และทำหน้าที่ต่างๆ เช่น การรับรู้อารมณ์ แล้วเก็บเอาอารมณ์ต่างๆ ทั้งที่ชอบใจและไม่ชอบใจเอาไว้ (สังขม) หรือแม้กระทั่ง มีความสลับซับซ้อนวิจิตรบรรจง และงดงาม

เพื่อให้มองเห็นจิตของมนุษย์อย่างชัดเจน จะขอกล่าวถึงลักษณะของจิตเป็นส่วนประกอบในการมอง จิตของมนุษย์ เมื่อว่าโดยลักษณะแล้ว มีอยู่ 3 ลักษณะคือ

1. เป็นธรรมชาติผ่องใส (ประภัสสร) แต่อาจเศร้าหมองในภายหลัง อันเนื่องมาจากจากอุปกิเลสทำให้จิตเปลี่ยนสภาพไป ดังพุทธพจน์ที่ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง แต่จิตนั้นแลเศร้าหมองเพราะอุปกิเลสทั้งหลาย ที่จรมาร

2. มีธรรมชาติดิ้นรน ควบคุมได้ยาก มักเป็นไปตามอารมณ์ต่างๆ ที่มากระทบทางประสาทสัมผัส เช่น เห็นรูป ฟังเสียง ก็ทำให้จิตเป็นไปตามสิ่งที่ชอบใจตามพระบาลีว่า

* สิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมองขุนมัว รัศคุณธรรมได้ยากมี 16 อย่างอันได้แก่ 1) ละโมบจ้องจะเอาไม่เลือกควรมิควร 2) คิดประทุษร้าย 3) ความโกรธ 4) ผูกโกรธ อาฆาต 5) ลบหลูดูหมิ่น 6) ตีเสมอ ไม่รู้จักกาลเทศะ 7) ความริษยา 8) ความตระหนี่ 9) ความเจ้าเล่ห์ 10) ความโอ้อวด 11) ความเป็นผู้หัวดื้อ 12) ความอวดดี 13) ความถือตัว 14) ความเย่อหยิ่งจองหอง ดูแคลนผู้อื่น 15) ความมัวเมา 16) ความเลินเล่อหรือละเลย (พระธรรมปิฎก. 2538 : 428)

ณฺหณํ ๑ปัลลํ จิตตํ	ทฺรุษํ ทฺนุณิวารยํ
อชฺชํ กโรติ เมธาวิ	อชฺชกาโร เตชนํ
วาริโชนว ธเล ชิตโต	โอกโมกตอชฺชกโต
ปริณฺหตฺติทํ จิตตํ	มารเจยฺยํ ปหาตเว ๑

แปลว่า จิตเป็นธรรมชาติดีดึ้นรน กวัดแกว่ง ดูแลได้ยาก ห้ามได้ยากยิ่ง นักปราชญ์ยอมทำจิตให้ตรง เหมือนนายช่างครัดตุ๊กตกรให้ตรง จิตนี้ ยังดึ้นรน เหมือนปลาที่ถูกเหยียงขึ้นบนบก ดึ้นรนไปหาหนองน้ำ

3. เป็นธรรมชาติไม่มีตัวตน คือเป็นนามธรรม ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 25 ได้กล่าวไว้ว่า

ทฺรุษคฺมํ เอกจริ อสริริํ คฺุหาสยํ

แปลว่า จิตนี้ ไม่มีตัวตน เทียวไปไกล ไปดวงเดียว มีถ้าเป็นที่อาศัย หมายความว่า จิตนี้ ไม่มีรูปร่างให้เห็นหรือแม้แต่สีส่น หรือคุณสมบัติที่เป็นวัตถุ เทียวไปไกล คือ สามารถจินตนาการได้อย่างไม่มีขอบเขต ไปดวงเดียว หมายถึง มีลักษณะเกิดขึ้นที่ละดวง และดับไปที่ละดวง ไม่เกิดซ้ำกันทีละ 2-3 ดวง มีถ้าเป็นที่อาศัย ได้แก่ เรือนร่างของมนุษย์นั่นเอง (ขุ. ธ.25/13)

ส่วนที่น่าจะวิเคราะห์ต่อไปก็คือคำว่า “ประภัสสร” มีความหมายที่แท้จริง เป็นอย่างไร ในคัมภีร์ชั้นหลังๆ ได้อธิบายเปรียบเทียบให้เห็นว่า จิตของเราเปรียบเหมือน แก้วใส่น้ำสะอาดที่เรามองเห็นว่า เป็นน้ำที่ใส แต่แท้ที่จริงแล้ว ในน้ำที่ใสนั้นก็ยังมี ตะกอนที่นอนนิ่งอยู่ เมื่อไรก็ตามที่เราเขย่าแก้วน้ำ ตะกอนที่นอนนิ่งอยู่กันแก้ว ก็จะฟุ้งขึ้นมาทำให้น้ำขุ่นมัวได้ จิตของมนุษย์ที่ถูกกระทบด้วยอารมณ์ทั้งถูกใจและไม่ถูกใจ ก็จะแสดงปฏิกิริยาออกมาทันที ดังนั้น ถ้าจะถามว่าจิตของเราสะอาดบริสุทธิ์หรือไม่ อาจตอบได้ว่า บริสุทธิ์ก็ได้ ไม่บริสุทธิ์ก็ได้ ที่เรียกว่า บริสุทธิ์ เพราะจิตไม่ได้ถูกกระทบด้วยอารมณ์ให้ฟุ้งซ่าน ที่เรียกว่า ไม่บริสุทธิ์ เพราะจิตถูกกระทบด้วยอารมณ์ทำให้น้ำขุ่นมัว เหมือนน้ำในแก้ว หรืออาจกล่าวได้ง่ายๆ ว่า จิตจะบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขดังที่ได้กล่าวมา

ส่วนพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน กลับมีความเห็นในเรื่องธรรมชาติของจิตที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ ธรรมชาติของจิตเดิมแท้เป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์ ร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ถูกทำให้ไม่บริสุทธิ์ในภายหลังด้วยสภาพแวดล้อม (กิเลส) เปรียบเหมือนทองคำที่มีธรรมชาติเหลืองอร่าม แต่เมื่อถูกวางเอาไว้ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีในเวลาต่อมา ก็ทำให้ทองคำมีเขม่าจับ ดูไม่เหลืองอร่ามเช่นเดิม แต่เมื่อเราสามารถขัดเขม่าที่จับอยู่ออกได้ ธรรมชาติของทองคำก็กลับมาเหลืองอร่ามเช่นเดิมอีก ธรรมชาติที่จิตบริสุทธิ์นี้เรียกว่า โพธิจิต หรือพุทธภาวะก็ได้ และธรรมชาติแห่งพุทธภาวะนี้มีปรากฏอยู่ในสรรพชีวิตทุกชนิด แม้แต่สัตว์เดรัจฉานชั้นต่ำ

ศาสนาคริสต์และอิสลาม

ศาสนาคริสต์และอิสลาม มีวิวัฒนาการทางความเชื่อร่วมกัน จึงมีความเชื่อว่า เดิมพระเจ้าได้สร้างมนุษย์คนแรกขึ้นมา คือ อดัม พระองค์ทรงสร้างจากฉายาของพระองค์ (Image of God) นั้นย่อมแสดงว่า มนุษย์มีธรรมชาติส่วนหนึ่งมาจากพระเจ้า ซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ยิ่ง สิ่งที่ถูกสร้างที่มาจากพระเจ้า ย่อมเป็นสิ่งที่บริสุทธิ์เช่นเดียวกัน โดยจะเห็นว่า เดิมทีเดี๋ยว อดัมเป็นผู้มีชีวิตที่บริสุทธิ์ในสวนเอเดน และมีความใกล้ชิดกับพระเจ้า ต่อมาอดัมเกิดความเหงามขึ้นมา พระเจ้าเลยสร้างอีฟ (ผู้หญิง) ขึ้นมาเพื่อเป็นเพื่อนอดัม โดยให้ทั้งคู่มีเสรีภาพ หรือเจตจำนงเสรี (Free Will) ที่จะเลือกทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง แต่แล้วการเลือกของทั้งคู่ก็ได้ถูกชักจูงโดยธรรมชาติฝ่ายไม่ดี (ซาตาน) ให้ทำการละเมิดบัญญัติ หรือข้อห้ามของพระเจ้า นั่นคือ ได้แอบไปกินผลไม้ต้องห้ามในสวนเอเดน (แอปเปิ้ล) ทำให้ทั้งคู่ตกอยู่ในความบาป (ความไม่บริสุทธิ์) หรือที่เรียกว่า บาปกำเนิด (Original Sin) ทำให้ต่อมาลูกหลานของอดัมและอีฟ ก็กลายเป็นผู้ตกอยู่ในความบาปเช่นเดียวกัน

จากความเชื่อดังกล่าว จึงอาจสรุปได้ชัดเจนว่า ศาสนาคริสต์และอิสลาม มองว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่บริสุทธิ์มาแต่กำเนิด แต่กลายเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ในภายหลังจากความไม่รู้และสภาพแวดล้อม มีลักษณะคล้ายคลึงกับแนวคิดของพุทธศาสนาฝ่ายมหายานดังที่กล่าวมา

ข. ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของนักปราชญ์

กลุ่มนักปราชญ์ หรือนักคิดมีข้ออ้าง (เหตุผล) ที่จะอธิบายว่า มนุษย์มีธรรมชาติเป็นอย่างไร แตกต่างกันไป แต่อาจสรุปได้เป็น 3 กลุ่มทัศนะหลักๆ คือ

ก. กลุ่มทัศนะที่เชื่อว่า มนุษย์มีธรรมชาติดีมาแต่กำเนิด

1. **โสกราตีส** มีทัศนะว่า ไม่มีการแบ่งแยกกันระหว่างความรู้กับการกระทำ คนฉลาดก็คือคนดี ดังนั้น ความรู้จึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับความดี (พระมหาสมณโน, 2537 : 5) นอกจากนั้น โสกราตีสยังกล่าวอีกว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่มีเหตุผล เหตุผลจะทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงความจริงได้ และความรู้ที่โสกราตีสกล่าวถึงนั้น คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นควบคู่กับธรรมชาติแห่งความดี คือความรู้ที่ทำให้มนุษย์เกิดสำนึกทางจริยธรรมด้วย หรืออาจเรียกสั้นๆ ว่า ความรู้คือคุณธรรมนั่นเอง

2. **ขงจื้อ** เชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้น มีคุณความดีติดตัวมาแต่กำเนิด และคุณความดีที่ติดตัวมาแต่กำเนิดนี้เป็นสิ่งที่ได้รับจากสรวงสวรรค์ พระเจ้าที่ยิ่งใหญ่ได้ให้สำนึกในทางศีลธรรมแก่บุคคลที่ต่ำต้อย ให้ได้รับรู้ถึงธรรมชาติอันถูกตรึงที่ไม่เปลี่ยนแปลงในตัวเอง (คัมภีร์คังคังสิทธ์แห่งตะวันออก. 3 : 89-90 อ้างในทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวินวัฒน์) มนุษย์เกิดมาเพื่อคุณความดี (6 : 17) แนวโน้มของธรรมชาติของมนุษย์คือ ความดี ไม่มีสิ่งอื่นใดนอกไปจากแนวโน้มสู่ความดีนี้ (เม่งจื๊อ. 6 : 1.2.2) จากหลักฐานดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ขงจื้อเชื่อว่า มนุษย์มีธรรมชาติดั้งเดิมที่เป็นคนดี หรือเป็นผู้ที่มีจิตบริสุทธิ์ แม้ว่าความบริสุทธิ์นั้นจะได้รับการประทานมาจากสรวงสวรรค์

3. **จอห์น ล็อค** มีทัศนะตรงกับ 2 ท่านข้างต้นว่า มนุษย์โดยธรรมชาติเป็นคนดี ไม่เห็นแก่ตัว แต่สภาพแวดล้อมอาจทำให้เขากลายเป็นคนเห็นแก่ตัวในภายหลัง

ข. กลุ่มทัศนะที่เชื่อว่า มนุษย์มีธรรมชาติไม่ดีมาแต่กำเนิด

1. **จอห์น สจ๊วต มิลล์** มีทัศนะว่า ทุกคนมีธรรมชาติเห็นแก่ตัว การที่จะทำให้นักไม่เห็นแก่ตัวนั้น จะต้องทำให้เขาเห็นความทุกข์ของคนอื่น เมื่อเห็นความทุกข์ของคนอื่นแล้ว เขาจะรู้สึกเห็นใจคนอื่น เสียสละเพื่อคนอื่นได้ โดยทำให้อตนเองเสียประโยชน์น้อยที่สุด

2. **ฌอง ฌาร์ค รูโซ** มีทัศนะคล้ายคลึงกันว่า มนุษย์มีธรรมชาติเห็นแก่ตัว การที่จะทำให้มนุษย์ลดความเห็นแก่ตัวลงได้ ต้องอาศัยกลไกทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลที่เห็นแก่ตัวไปเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม แต่การที่จะเปลี่ยนคนได้ ต้องอาศัยอภิมนุษย์มาเป็นผู้ตั้งกฎเกณฑ์ให้แก่สังคม เขาเสนอว่า อภิมนุษย์ (Legislator) คือผู้ที่เข้าใจต้นทางของมนุษย์ แต่มิได้มีต้นทางเสียเอง จะเป็นผู้นำที่จะสามารถทำให้สังคมมนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยเขาจะเป็นผู้มาออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมสังคม ที่เรียกว่า ศาสนาแห่งรัฐ (Civil Religions) อภิมนุษย์ในทัศนะของรูโซ ก็คือศาสดาของแต่ละศาสนานั้นเอง

3. **เดวิด ฮูม** แสดงทัศนะว่า มนุษย์มีแนวโน้มที่จะเป็นคนเห็นแก่ตัว คดโกง กอบโกย โดยเฉพาะนักการเมืองที่มักมีแนวโน้มที่จะฉ้อฉลอยู่ตลอดเวลา รัฐเป็นกลไกสำหรับควบคุมคนเหล่านี้ให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม นั่นก็หมายความว่า มนุษย์มักมีธรรมชาติที่เห็นแก่ตัวอยู่ก่อนแล้ว เมื่อมีโอกาสที่จะได้มาซึ่งผลประโยชน์ เขาย่อมเลือกที่จะทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์แก่ตัวเองหรือพรรคพวกตนเอง โดยยกตัวอย่างนักการเมืองที่มักมีแนวโน้มที่จะฉ้อฉลหาผลประโยชน์ส่วนตัว เมื่อมีโอกาสเข้ามาเป็นผู้นำที่มีอำนาจทางการเมือง

4. **โทมัส ฮอบส์** กล่าวว่า ธรรมชาติของมนุษย์เห็นแก่ตัว มักเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ กระบวนการทางสังคม กล่าวคือ กฎเกณฑ์ ระเบียบวัฒนธรรม ประเพณี จะทำให้เขาลดความเห็นแก่ตัวลง (อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย. เอกสารประกอบการสัมมนา : 1-6)

ค. กลุ่มทัศนะที่เชื่อว่า มนุษย์มีธรรมชาติเป็นกลาง

1. **คาร์ล มากซ์** มีทัศนะว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่มีศักยภาพ 2 อย่าง คือ อาจเห็นแก่ตัว หรือเห็นแก่สังคมก็ได้ แล้วแต่สังคมจะทำให้เขาเป็น มนุษย์เกิดมา ถ้าจัดสภาพแวดล้อมให้เขาอยู่และเรียนรู้แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ มากซ์เชื่อว่า คนๆ นั้น จะกลายเป็นคนดีโดยกระบวนการกล่อมเกลากทางสังคม แต่ในขณะเดียวกัน ถ้าเขาไปอยู่ในสภาพสังคมที่เลวร้าย ก็จะทำให้เขารับเอาแต่สิ่งที่ไม่ดี สุดท้ายอาจกลายเป็นคนที่เห็นแก่ตัว และเป็นคนไม่ดีได้

จากทัศนคติที่แตกต่างและเหตุผลที่หลากหลายดังกล่าวมา อาจสรุปได้ว่า

1. ทัศนคติเห็นว่า มนุษย์เป็นคนดีมาแต่กำเนิด โดยกลุ่มดังกล่าวพยายามอ้างเหตุผลในเชิงประจักษ์ เช่น เวลาที่เราเห็นเด็กตกน้ำ ว่ายน้ำไม่เป็น กำลังจะจมน้ำตาย เราไม่สามารถจะนิ่งดูตายต่อเหตุการณ์นี้ได้ ต้องรีบกระโดดลงไปช่วย อย่างฉับพลัน หรือคิดอยากจะช่วย นั้นย่อมแสดงว่าเรามีแรงกระตุ้นจากความคิดที่เป็นธรรมชาติดั้งเดิมของเราทำให้เราจำเป็นต้องรีบเข้าไปช่วยเหลือ โดยไม่คิดหรือปรุงแต่งอะไรก่อน หรือไม่ได้คิดถึงผลได้ผลเสีย แล้วจึงลงมือปฏิบัติการ

2. ทัศนคติเห็นว่า ชั่วมาแต่กำเนิด มีความเห็นแก่ตัว โดยสังเกตจากเวลาที่เรากำลังทำความชั่ว เราจะไม่รู้สึกละอาย แต่เวลาทำความดี เราก็มารู้สึกว่า ทำยาก ผืนใจทำ เช่น เวลาเราไปนั่งฟังพระเทศน์ เราจะรู้สึกอึดอัด ลำบาก ไม่อยากทำ แต่เวลาที่เราไปยืนดูเขาเล่นไฟเป็นเวลาานาน เราก็มารู้สึกว่าเราเหน็ดเหนื่อย แต่กลับรู้สึกเพลิดเพลินเจริญใจ นั้นย่อมแสดงว่า ความชั่วคือการเล่นไฟเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพจิตใจของเราเอง ในขณะที่เราฟังเทศน์ เป็นการฝืนธรรมชาติของตัวเอง

3. ทัศนคติเห็นว่า เป็นกลางๆ ไม่ดี ไม่ชั่ว แล้วแต่เงื่อนไขทางสังคมจะทำให้เขาเป็นไป เปรียบเหมือนผ้าขาวที่มีธรรมชาติที่ขาว ต่อมาเมื่อผ่านกาลเวลาที่ใช้งานยาวนาน หรือผ่านร้อนผ่านหนาวมานาน ก็ทำให้ผ้านั้นกลายเป็นผ้าไม่ขาวสะอาดเหมือนเดิมถ้าผ้านั้นตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่สะอาด แต่ในขณะเดียวกันถ้าผ้านั้น ถูกใช้อย่างถูกวิธีและมีการทำความสะอาดรักษาไว้อย่างดี ผ้านั้นก็อาจคงธรรมชาติที่ขาวเอาไว้ได้

มนุษย์ในอุดมคติของศาสนา

ก. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ชาวฮินดู เชื่อว่า มนุษย์ถูกสร้างมาโดยพรหมัน พร้อมกับกำหนดบทบาทบางอย่างมาพร้อมกับการสร้าง โดยแบ่งบทบาทหรือหน้าที่ตามศักยภาพของคน 4 กลุ่ม หรือเรียกว่า วรณะ 4 คือ

1. พราหมณ์ เป็นวรรณะที่มีสถานภาพทางสังคมที่สูง ถูกอธิบายว่าเป็นกลุ่มคนที่ถูกสร้างขึ้นมาจากปากของพระพรหม ให้ทำหน้าที่กำหนดระบบจริยธรรม กฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคม และเป็นผู้สั่งสอน อบรมให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้ เข้าใจ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดขึ้น เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันได้ปกติสุข

2. กษัตริย์ เป็นกลุ่มคนที่ถูกสร้างขึ้นมาจากแขนของพระพรหม เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกว่า กลุ่มคนเหล่านี้ ต้องทำหน้าที่ปกป้อง ค้ำครองประเทศเหมือนบิดามารดาที่ปกป้องลูกน้อยไว้ในอ้อมแขน ไม่ให้ได้รับอันตรายจากสิ่งรบกวนภายนอก และให้เกิดความอบอุ่น ฉะนั้น

3. แพศย์ เป็นกลุ่มคนที่ถูกสร้างขึ้นจากสะโพกของพระพรหมให้ทำหน้าที่เป็นผู้อยู่ในระบบตลาด คือการแลกเปลี่ยนสินค้า ค่าขาย หรือเป็นผู้นำผลผลิตจากการผลิตมาจัดระบบเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของคนในสังคมได้ คนกลุ่มนี้ อาจเรียกว่า พ่อค้า

4. ศูทร เป็นกลุ่มคนที่ถูกสร้างขึ้นจากเท้าของพระพรหม เพื่อที่จะทำหน้าที่เป็นหน่วยที่เป็นพื้นฐานทางสังคม ทำหน้าที่เป็นแรงงานในการผลิตในระบบเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม แต่เป็นกลุ่มคนที่เป็นกรรมกรซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญกับประเทศ เหมือนเท้าของคนที่มีความสำคัญในการเคลื่อนไหวไปทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างสะดวก

การถูกกำหนดในแต่ละวรรณะเป็นการจัดระบบการทำหน้าที่ของคนในสังคม ให้แต่ละกลุ่มต่างปฏิบัติตามหน้าที่ในฐานะเป็นกลไกที่ทำให้สังคมขับเคลื่อนไปได้อย่างมีระบบระเบียบ หามิฉะนั้นแห่งการแบ่งแยกและเอาเปรียบไม่ การจัดระบบวรรณะนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูยอมรับในความหลากหลายแตกต่างทางศักยภาพของมนุษย์ และพยายามจัดระเบียบของคนให้รู้จักหน้าที่ และปฏิบัติตามหน้าที่อย่างเหมาะสมกับศักยภาพกลุ่มของตนเอง

อย่างไรก็ตาม มนุษย์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนอกจากจะทำหน้าที่ทางสังคมแล้ว มนุษย์ในฐานะเป็นสิ่งที่ต้องมุ่งไปสู่ความหลุดพ้น (โมกษะ) มนุษย์ก็ต้องทำหน้าที่เพื่อไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต โดยศาสนาพราหมณ์-ฮินดูได้กำหนด

หลักปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตดำเนินไปสู่จุดหมายได้อย่างถูกต้อง โดยแบ่งตามช่วงอายุที่เรียกว่า อาศรม 4 คือ แต่ละช่วงชีวิต จะต้องทำตามหน้าที่ของตนเองให้เหมาะสมได้แก่

1. พรหมจารี คือช่วงอายุจาก 8 ขวบถึง 25 ปี เป็นช่วงที่ผู้ชายซึ่งเกิดในวรรณะสูง จะต้องเล่าเรียนวิชาการต่างๆ และประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักของครู เพื่อนำความรู้มาประกอบอาชีพ และแสวงหาทรัพย์สมบัติทางโลก (พิชัยชโยบวีต) ในช่วงนี้จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หลายอย่าง เช่น เชื้อพึงคำสอนของครูทุกอย่าง รักษาंनाกามอันเป็นสาระสำคัญของร่างกายไว้ให้ดี เมื่อสำเร็จการศึกษา ก่อนกลับสู่บ้าน ครูจะอบรมสั่งสอนให้พรหมจารีตั้งอยู่ในธรรมของผู้ครองเรือนที่ดี เช่น การพูดแต่คำสัตย์ การเคารพบูชาเทพเจ้า เทวดา และบรรพบุรุษ การยึดถือปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีที่มีมาแต่โบราณกาล เป็นต้น อันเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่อาศรมที่ 2 ต่อไป

2. คฤหัสถะ พรหมจารีผู้ผ่านอาศรมที่ 1 แล้ว ก็กลับสู่บ้านของตนเข้าพิธีแต่งงาน ชีวิตช่วงนี้เป็นการแสวงหาความสุขทางโลก มีทรัพย์สมบัติ มีบุตรธิดา รับผิดชอบต่อสังคมประกอบบุญพิธีทุกเช้าค่ำ ชีวิตอยู่ภายใต้การควบคุมของเทพเจ้าจะไม่กล้าทำชั่วเพราะกลัวเทพเจ้าจะลงโทษ กำหนดอายุระหว่าง 25-45 ปี

3. วานปรสถะ คฤหัสถ์ ผู้ผ่านอาศรมที่ 2 แล้วต้องการจะแสวงหาความสุขทางใจและความหลุดพ้น เริ่มหันเหออกจากครอบครัวไปอยู่ป่าบำเพ็ญฌานสมาบัติ และอาจจะกลับเข้ามาสู่ครอบครัวอีกก็ได้ ชีวิตช่วงนี้ เป็นช่วงที่ต้องประพฤติตนให้เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยคุณธรรมทางศาสนา กำหนดอายุตั้งแต่ 45-60 ปี

4. สันยาสี พรหมณ์ผู้ต้องการจะบรรลุโมกษะอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู จะต้องสละสมบัติทุกอย่างเหลือแต่ผ้านุ่ง ภาชนะสำหรับภิกขาจาร และหม้อน้ำ ออกจากครอบครัวไปสูป่า เพื่อปฏิบัติธรรมขั้นสูงสุด คือ มรรค 4 ได้แก่ กรรมมรรค ชยามรรค ภักติมรรค และราชมรรค ไม่กลับมาสู่การครองเรือนอีก

มนุษย์ที่จะทำหน้าที่ให้สังคมได้ขับเคลื่อนไปอย่างมีระบบระเบียบ มีเป้าหมาย จึงจำเป็นต้องมีบรรทัดฐานทางพฤติกรรมที่จะทำให้มนุษย์ที่แตกต่างและหลากหลาย ในสังคมได้ปฏิบัติตาม โดยกำหนดเอาหน้าที่ตามศักยภาพของแต่ละกลุ่มมีอยู่มาเป็น แนวทางให้คนเหล่านี้ แสดงพฤติกรรมทางสังคมได้อย่างเหมาะสม และใน ขณะเดียวกันก็สามารถนำพาชีวิตให้ไปสู่เป้าหมายทางศาสนาได้อีกด้วย

ข. ศาสนาพุทธ

พุทธศาสนา ได้กล่าวถึงมนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์ที่ศักยภาพทางการเรียนรู้ และปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมได้ดีกว่าสัตว์ชนิดอื่นๆ โดยได้กล่าวถึงศักยภาพ ในการเรียนรู้ของมนุษย์ไว้แบ่งออกเป็น 4 จำพวก คือ

1. อุคฆฏิตัญญบุคคล คือ คนที่มีความสามารถเข้าใจสังขารมได้อย่าง รวดเร็ว เพียงแต่ได้ยินหัวข้อธรรมเท่านั้นก็สามารถบรรลุถึงสังขารแห่งหัวข้อธรรมนั้นๆ ได้

2. วิปจิตัญญบุคคล คือ คนที่มีศักยภาพรองลงมาจากกลุ่มแรก กล่าวคือ จะสามารถเข้าใจสังขารแห่งหัวข้อธรรมได้ ต้องอาศัยการอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติม

3. เนยยนบุคคล คือ คนที่มีศักยภาพรองลงมาจากกลุ่มที่ 2 กล่าวคือ แม้จะมีคนแสดงหัวข้อหรือเนื้อหาของธรรมให้ฟัง ก็ยังไม่สามารถจะเข้าใจได้ ต่อเมื่อ ได้ฟังบ่อยๆ นานๆ หรือหลายครั้ง จึงอาจทำความเข้าใจและบรรลุถึงสังขารธรรมได้

4. ปทปรม คือ คนจำพวกที่ไม่สามารถจะเข้าใจธรรมได้เลย แม้ว่าจะมีการ ชี้แจงแสดงให้ฟังหลายๆ ครั้ง หรือแม้แต่ผู้ที่ชี้แจงจะมีความสามารถเพียงใดก็ตาม ก็ไม่อาจช่วยให้เขาเข้าใจธรรมได้

ดังนั้น จึงมีการเปรียบเทียบบุคคลเหล่านี้กับดอกบัว 4 เหล่า ได้แก่ กลุ่มที่ 1 เปรียบกับดอกบัวที่ผลิดอกพ่นน้ำพอได้แสงอาทิตย์ก็บานเต็มที่ กลุ่มที่ 2 เปรียบกับ ดอกบัวที่กำลังจะพ่นน้ำ ต้องรอให้พ่นน้ำและได้รับแสงอาทิตย์หลายวันจึงจะบาน กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มที่เพิ่งพ้นจากโคลนตม ยังมีความเสี่ยงอยู่ว่าจะรอดจากการ เป็นอาหารของปลาและเต่าหรือไม่ จำเป็นต้องอาศัยอุณหภูมิต่างเหมาะสมจึงเติบโต ได้ ส่วนกลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มที่เปรียบดอกบัวที่อยู่ใต้โคลนตม มักเป็นอาหารของปลา

และแต่่าไม่สามารถจะเจริญเติบโตได้ แม้ว่าจะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมก็ตาม นอกจากมนุษย์จะมีศักยภาพที่แตกต่างกันดังกล่าวแล้ว ยังได้กล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย โดยพุทธศาสนาได้วิเคราะห์ถึงบุคลิกภาพของคนไว้ ซึ่งเรียกว่า จริต 6 อย่าง* คือ

1. ราคจริต คนที่มีบุคลิกภาพหนักไปในทางรักสวยรักงาม
2. โทสจริต คนที่มีบุคลิกภาพหนักไปในทางใจร้อน ชี้แจงดุจดิต
3. โมหจริต คนที่มีบุคลิกภาพหนักไปในทางเหงาซึม มงาย
4. สัทธาจริต คนที่มีบุคลิกภาพหนักไปในทางเชื่อถือง่าย
5. พุทธิจริต คนที่มีบุคลิกภาพหนักไปในทางใช้ความคิด พินิจพิจารณา
6. วิตถกจริต คนที่มีบุคลิกภาพหนักไปในทางคิดมาก ฟุ้งซ่าน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามีมนุษย์จะมีศักยภาพและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญ คือเป้าหมายชีวิตของมนุษย์ในฐานะเป็นสัตว์สังคมที่มนุษย์ควรจะเป็น กล่าวคือ

1. มนุษย์ผู้ที่ฝึกฝนตนเองได้แล้ว จัดว่าเป็นผู้ที่ประเสริฐที่สุด กล่าวคือ การฝึกฝนตนเองให้มีระเบียบวินัย แสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานทางสังคมนั้นๆ มีกาย วาจา ใจที่ได้รับการฝึกฝนอบรมอย่างดีแล้ว

2. เป็นผู้ที่เข้าใจและมีท่าทีต่อความจริงของชีวิต (ไตรลักษณ์) กล่าวคือ ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไม่สามารถจะอยู่ในสภาพเดิมได้ และหาความยั่งยืนไม่ได้ เมื่อเข้าใจธรรมชาติอย่างนี้ ย่อมสามารถเข้าใจโลกและสังคมได้ นำไปสู่การปรับตัวเพื่ออยู่และปฏิบัติต่อคนอื่นและสังคมได้อย่างเข้าใจ (สัมมาทิฐิ)

3. มีความรู้ความเข้าใจที่สามารถจะคัดกรองว่า สิ่งใดดี ไม่ดี เหมาะ ไม่เหมาะ และปฏิบัติไปตามสิ่งที่ดี และละเว้นสิ่งที่ไม่ดี สามารถแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในสังคมได้อย่างเหมาะสม (ปัญญา)

* ความประพฤติ, พื้นนิสัย หรือพื้นแห่งจิตของคนทั้งหลายที่หนักไปด้านใดด้านหนึ่ง แตกต่างกันไป

ค. ศาสนาคริสต์

จากหลักฐานพระคัมภีร์ระบุว่า พระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ "ตามอย่างพระฉายาของพระเจ้า" (ปฐมกาล. 1 : 7) นั้นย่อมแสดงว่า ทรงต้องการให้มนุษย์ มีความพิเศษกว่าสัตว์ชนิดอื่นๆ และมีธรรมชาติที่มาจากส่วนหนึ่งของพระเจ้า หรือมีลักษณะเหมือนพระเจ้าในลักษณะดังนี้

1. มีสติปัญญาสูงเหมือนพระเจ้า ถึงแม้ไม่สูงเท่าพระเจ้า แต่มนุษย์ก็เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีสติปัญญาเหนือกว่าสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย เห็นได้จากที่พระเจ้าทรงให้มนุษย์เป็นผู้ที่สามารถครอบครองสัตว์ทั้งหลาย (ปฐมกาล. 1 : 26-28) รวมถึงให้มนุษย์มีเจตจำนงเสรีที่จะตัดสินใจเลือกวิถีชีวิตของตนเอง

2. มีความชอบธรรมและความบริสุทธิ์เหมือนพระเจ้า พระคัมภีร์ตอนหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์ที่กลับใจและเกิดใหม่ มนุษย์ผู้นั้นจะถูกสร้างขึ้นใหม่ตามแบบอย่างของพระเจ้า ในความชอบธรรมและความบริสุทธิ์ที่แท้จริง (อฟ. 4 : 24) หลักฐานนี้แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ที่ถูกสร้างขึ้นมาครั้งแรกมีความบริสุทธิ์ ยังไม่มีบาป และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพระเจ้า

3. มีจิตวิญญาณที่เป็นอมตะเหมือนพระเจ้า แม้ว่ามนุษย์จะตายโดยฝ่ายร่างกาย แต่จิตวิญญาณของเขาจะยังคงอยู่ไม่ดับสูญ ดังพระคัมภีร์กล่าวไว้ว่า ผงคดีดินกลับไปเป็นดินอย่างเดิม และจิตวิญญาณกลับไปสู่พระเจ้าผู้ประทานให้มานั้น (ปญจ. 12 : 7) นอกจากนั้น ที่พระองค์ตรัสว่า สิ่งที่ทรงสร้างทั้งหมดเป็นสิ่งที่ดี และดีนัก ก็ย่อมแสดงให้เห็นความบริสุทธิ์โดยจิตวิญญาณ จิตวิญญาณที่บริสุทธิ์ ย่อมเป็นอมตะกลับเข้าไปเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระเจ้า หรืออาณาจักรแห่งพระเจ้า (Kingdom of God)

นอกจากนั้น พระเจ้ายังได้วางบัญญัติ (หลักปฏิบัติ) เพื่อเป็นมาตรการในการอยู่ในสังคม ซึ่งมีทั้งข้อห้าม และข้ออนุญาตให้ปฏิบัติตาม จากการสร้างมนุษย์คู่แรกขึ้นมาให้อยู่ในสวนเอเดน โดยมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติให้ทำตาม แต่บางครั้งมนุษย์ก็ตัดสินใจเลือกที่จะละเมิดข้อห้าม เช่น กินผลไม้ต้องห้าม จึงทำให้ถูกลงโทษ โดยให้ออกจากสังคมที่ดี (สวนเอเดน) แล้วมนุษย์ก็พบกับความยากลำบากอันเนื่องมาจากพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่เขาแสดงออกต่อสังคมในเวลาต่อมา ส่วนสิ่งที่จะทำให้มนุษย์เป็นบุคคลที่พึงประสงค์ในทัศนะของศาสนาคริสต์ อาจสรุปได้ ดังนี้

1. มีความรักในพระเจ้า (Divine Love) คือ ไม่ปฏิเสธที่จะทำตามพระหลักคำสอนที่พระเจ้าได้วางเอาไว้ให้ดำเนินชีวิตตาม

2. มีความรักเพื่อนมนุษย์ด้วย โดยจริยธรรมที่ว่า เมื่อเราต้องการให้เขาปฏิบัติต่อเราเช่นไร ก็จงปฏิบัติต่อเขาเช่นนั้น หรือจงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง (มธ. 22 : 39)

3. ดำเนินชีวิตตามแบบอย่างพระเยซู กล่าวคือ มีชีวิตที่บริสุทธิ์ เสียสละเพื่อมวลมนุษยชาติ ซึ่งการเสียสละอันยิ่งใหญ่ คือ การตายเพื่อไถ่บาปให้แก่มวลมนุษยชาติที่ตกอยู่ในบาปกำเนิด

เมื่อทุกคนสามารถปฏิบัติได้ตามหลักจริยธรรมดังกล่าว ย่อมกลายเป็นผู้ที่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข และสามารถนำสังคมไปสู่เป้าหมายที่ตั้งงามได้

ง. ศาสนาอิสลาม

แม้ว่าศาสนาอิสลามจะมีพัฒนาการมาจากศาสนาที่มีพระเจ้าเช่นเดียวกับศาสนาคริสต์ แต่มีข้อเชื่อและหลักปฏิบัติบางอย่างที่แตกต่างกัน โดยมุสลิมเชื่อว่าอัล-กุรอานเป็นความสมบูรณ์ของการแสดงพระอำนาจของพระเจ้าในวาระสุดท้าย ซึ่งมีท่านนบีมุฮัมมัดเป็นผู้รับโองการ (คำสอน) เป็นศาสดาองค์สุดท้าย ดังนั้นในชีวิตของมุสลิมทุกคนล้วนมีวิถีที่ยึดมั่นอยู่ในหลักคำสอนที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อัล-กุรอานเป็นหลักปฏิบัติ โดยมุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามหลักศรัทธา 6 ประการคือ

1. ศรัทธาในอัลเลาะห์ คือ พระเจ้าสูงสุดมีเพียงองค์เดียว
2. ศรัทธาในบรรดามลาอิกะฮ์ คือ บรรดาเทวดาของพระเจ้า
3. ศรัทธาในคัมภีร์ของพระองค์ คือ คัมภีร์อัล-กุรอาน
4. ศรัทธาในบรรดาศาสนทูต คือ ศาสนทูตของพระเจ้า เช่น อัดัม อับราฮัม

โมเสส เยชู และมุฮัมมัด เป็นต้น

5. ศรัทธาในวันสุดท้ายและวันแห่งการฟื้นคืนชีพ (วันอาคิเราะห์) คือ วันที่พระเจ้าจะทรงพิพากษามนุษย์เป็นครั้งสุดท้ายให้คนที่ทำความดีไปสู่สวรรค์ และคนที่ทำความชั่วตกนรก

6. ศรัทธาในกฎแห่งความดีความชั่วจากอัลเลาะห์ เชื่อว่า ความดี ความชั่ว เป็นกฎเกณฑ์ของพระเจ้าผู้ทรงความยุติธรรม มนุษย์จะเอามาตรฐานตัวเองไปตัดสินแทนพระเจ้าไม่ได้ แต่มนุษย์มีเจตจำนงเสรีที่จะตัดสินใจเลือกที่จะทำตามกฎเกณฑ์หรือไม่ทำตามก็ได้

ศรัทธาทั้ง 6 ประการ เป็นหลักการสำคัญพื้นฐานของอิสลามที่มุสลิมจะต้องมีอยู่ประจำใจ แต่ความศรัทธาเพียงอย่างเดียวนั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ เพราะในอิสลามความศรัทธาที่แท้จริงจะต้องแสดงผลของมันออกมาให้เห็นในทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และเพื่อให้แน่ใจว่าคนที่มีความศรัทธายังคงยืนหยัดในความศรัทธานั้นอย่างมั่นคง อัลเลาะห์ก็ได้ทรงวางภารกิจสำคัญให้เขาปฏิบัติ 5 ประการ คือ

1. การกล่าวปฏิญาณตนว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลเลาะห์และมุฮัมมัดเป็นรอสูลของอัลเลาะห์”

2. การนมาซหรือละหมาด คือ การชำระร่างกายให้สะอาด ส้ารวม ระลึกถึงอัลเลาะห์ และทำพิธีนอบน้อมวันละ 5 เวลา คือ รุ่งอรุณ บ่าย ตะวันคล้อย ดวงอาทิตย์ตกดิน และในยามค่ำคืน

3. การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน เป็นข้อบัญญัติที่กำหนดให้มุสลิมทุกคนที่มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ทั้งชายและหญิงต้องปฏิบัติในเดือนรอมฎอน (เดือนที่เก้าตามปฏิทินอาหรับ) การถือศีลอดเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความยึดมั่นศรัทธาต่ออัลเลาะห์อย่างแท้จริง มุสลิมจะต้องละเว้นจากการกินการดื่มตั้งแต่รุ่งอรุณจนกระทั่งถึงดวงอาทิตย์ตกดิน ซึ่งต้องใช้ความอดทนอย่างมาก นอกจากนั้นแล้วยังจะต้องละเว้นจากความชั่วช้าเลวทรามทั้งการกระทำ คำพูด หรือแม้กระทั่งความคิดด้วยการถือศีลอดนี้ ยังมุ่งให้มุสลิมทุกคนเข้าใจสังคมมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ในโลกมนุษย์ที่ยังมีผู้ที่อดอยากไม่มีอาหารบริโภคหรือขาดแคลนเป็นจำนวนมาก การอดอาหารจะทำให้มุสลิมรู้สึกเห็นอกเห็นใจคนเหล่านั้นและเกิดความเมตตา เสียสละ

4. การจ่ายซากาต หลักจากออกจากศีลอดแล้ว มุสลิมจะต้องจ่ายซากาต คือการจ่ายทรัพย์สินในอัตราที่ศาสนากำหนดไว้จำนวนหนึ่งจากทรัพย์สินที่สะสมไว้เมื่อครบรอบปี โดยจะต้องจ่ายทรัพย์สินนี้ให้แก่คนที่มีความจำเป็นที่ได้รับ 8 จำพวก ตามที่คัมภีร์กำหนดไว้ คือ

- 1) คนยากจน
- 2) คนที่อึดคัดขัดสน
- 3) คนที่มีหัวใจโน้มมาสู่อิสลาม
- 4) ผู้บริหารการจัดเก็บและจ่ายซากาต
- 5) ไถ่ทาส
- 6) ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว
- 7) คนพลัดถิ่นหลงทาง
- 8) ใช้ในหนทางของอัลเลาะห์

5. การไปแสวงบุญหรือทำฮัจญ์ การทำฮัจญ์คือการเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่นครมักกะฮ์ในเดือนซุลฮิจญะฮ์ตามวันเวลาและสถานที่ที่ถูกระบุไว้ หลักการข้อนี้ถือเป็นสิ่งบังคับสำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิงทุกคนที่มีความสามารถในด้านร่างกาย ทรัพย์สิน และเส้นทางมีความปลอดภัย เพื่อแสดงถึงความจงรักภักดี และยืนยันในศรัทธาต่อพระเจ้า

ในการแสดงตนตามหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติดังกล่าวมา มุสลิมที่เข้าร่วมศาสนาแม้จะมีฐานะเป็นกษัตริย์ เศรษฐี ยากต่างมีสถานภาพเท่าเทียมกันหมด ทำให้สังคมในทัศนะของอิสลาม มนุษย์มีสิทธิ เสรีภาพเท่าเทียมกันในฐานะเป็นคนของพระเจ้า และมุสลิมทุกคนเป็นพี่น้องกัน

มนุษย์ในอุดมคติของนักปรัชญา (ในสังคม)

มีนักปรัชญาเป็นจำนวนมากที่ตั้งคำถามเกี่ยวกับมนุษย์และสังคมว่า มนุษย์ในสังคมควรเป็นเช่นไร และสังคมที่ดีควรเป็นเช่นไร และมีคำตอบที่หลากหลายแตกต่างกันไป แต่ในที่นี่จะนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ในสังคมที่พึงประสงค์ของนักปราชญ์ที่สำคัญเพียงบางท่าน นั่นคือ

1. **โสกราตีส** เป็นนักคิดในยุคก่อน ค.ศ. 468-400 ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเอกภาพระหว่างปัญญากับความดี หรือความรู้กับคุณธรรมไว้ว่า

“คนเราไม่ควรเรียนรู้อย่างเดียว แต่ควรนำเอาไปปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดผลดี อีกด้วย”

“ไม่มีการแบ่งกันระหว่างความรู้กับการกระทำ คนฉลาดคือคนดี”

“การเป็นประชาชนพลเมืองที่ดี เป็นศาสตราจารย์ที่ดี เป็นศิลปินที่ดี การทำงานส่วนรวมหรือส่วนตัวที่ดี สิ่งที่เขาต้องการอันดับแรกที่สุด คือ ความรู้ เพราะความรู้ไม่เพียงแต่จะช่วยให้เขาสำเร็จไปบนเส้นทางแห่งความถูกต้องอีกด้วย”

“สำหรับผู้รู้ ย่อมจะถือว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาทำลงไปนั้น เพียงเพื่อหน้าที่ของความดีเท่านั้น”

“ความรู้ทำให้คนให้เป็นคนดี คนฉลาดย่อมเป็นคนดีเสมอ และความดีก็เป็นสิ่งที่ควรแสวงหาอันดับแรกเช่นเดียวกัน” (ธรรมชิวะ. 2537 : 4-5)

จากคำกล่าวดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า โสกราตีสมองว่า มนุษย์ที่ดีเป็นที่ต้องการของสังคมนั้น ต้องเป็นคนที่มีความรู้ ซึ่งความรู้ในความหมายของโสกราตีส คือ ความจริง เมื่อมนุษย์มีความรู้แล้ว จึงลงมือปฏิบัติ โดยมีเครื่องมือที่ควบคุมกระบวนการปฏิบัติคือความดี แต่โดยแท้จริงแล้ว โสกราตีส หาได้แบ่งแยกระหว่างความรู้กับความดีไม่ อาจสรุปได้สั้นๆ ว่า ความรู้ก็คือคุณธรรม นั่นเอง สังคมที่ดี คือ สังคมที่ประกอบด้วยคนที่มีความรู้ (ความดี) มากๆ ยังมีจำนวนมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้เป็นสังคมที่น่าอยู่มากยิ่งขึ้น

2. เพลโต เป็นลูกศิษย์ของโสกราตีส แต่มีทัศนะต่อมนุษย์และสังคมคล้ายกับโสกราตีส นั่นคือ สังคมต้องการคนที่มีคุณธรรม (Men of Virtue) และมีสติปัญญาสูง (Wisdom) เขาเชื่อว่า สังคมที่ดีนั้นควรมีผู้นำที่ทำหน้าที่ปกครองที่เรียกว่า ราชาปราชญ์ (Philosopher King)

“นักปกครองที่ฉลาดและยุติธรรม จะสามารถนำความดีมาสู่สังคมได้ ผู้นำจะมีความสุขได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีความสุข นักปกครองจะต้องเตรียมตัวและเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อประโยชน์สุขของสังคม” (ประยงค์ สุวรรณบุปผา. 2541 : 36)

นอกจากนั้น เขายังได้แบ่งมนุษย์ในสังคมออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มปกครอง (Ruling Class) มีหน้าที่ปกครองและเป็นผู้นำสังคม

2. กลุ่มทางเศรษฐกิจ (Economic Class) มีหน้าที่ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจในประเทศ รวมถึงการผลิต การแจกจ่ายอย่างเป็นธรรม

3. กลุ่มนักรบ (Warrior Class) ทำหน้าที่ป้องกัน ดูแลสังคม และประเทศ (ประยงค์ สุวรรณบุบผา. 2541 : 38-39)

ทั้ง 3 กลุ่มเป็นส่วนที่สำคัญที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข แต่ในขณะที่เดียวกันถ้าบุคคลทั้ง 3 กลุ่มไม่ทำหน้าที่ของตนเอง ก็จะกลายเป็นอันตรายต่อสังคมเป็นอย่างยิ่ง

3. **มอง ฌาร์ค รูโซ** มีทัศนะที่คล้ายกับเพลโต แต่เขาได้เสนอความเห็นที่ต่างออกไปว่า สังคมต้องมีผู้นำที่มีลักษณะที่เรียกว่า อภิมนุษย์ (Legislator) นี้คือผู้ที่เข้าใจเจตนาของมนุษย์ แต่มิได้มีเจตนาที่เสียเอง เป็นผู้มุ่งที่จะทำให้มนุษย์มีความสุขต่างๆ ที่การที่ตนเองจะมีความสุขหรือไม่ได้ขึ้นอยู่กับมนุษย์ อภิมนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผล ประเสริฐกว่าคนทั่วไป คนผู้นี้จะมาเป็นผู้ร่างกฎหมายระเบียบแบบแผนที่เป็นพื้นฐานของสถาบันสำหรับประเทศหนึ่ง ซึ่งรูโซ เรียกว่า ศาสนาแห่งรัฐ (Civil Religion) อันจะทำให้มนุษย์หันมามีความรับผิดชอบต่อสังคม (เห็นแก่ประโยชน์ของสังคม) เมื่อว่าโดยที่สุดแล้ว อภิมนุษย์ในความหมายของรูโซ ก็คือ ศาสดาของแต่ละศาสนานั้นเอง

4. **เล้าจ้อ** เป็นนักปราชญ์ที่ให้กำเนิดลัทธิเต๋า ซึ่งมีแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ หรืออาจเรียกว่า ธรรมชาตินิยมก็ได้ เล้าจ้อได้กล่าวไว้ว่า “สิ่งที่ดีที่สุดก็เป็นดุจเดียวกับน้ำ ที่ปรากฏโดยเป็นประโยชน์ต่อทุกสิ่ง และโดยการเป็นอยู่ในที่ต่ำ อันบุคคลทั้งหลายรังเกียจ นั่นหมายความว่า มนุษย์ควรทำตัวให้เป็นเช่นเดียวกับน้ำ ซึ่งสามารถปรับตัวเข้าได้กับทุกสิ่งและเป็นประโยชน์”

บุคคลผู้เข้าถึงเต๋า ย่อมอ่อนน้อมถ่อมตนและไม่แสดงตัว ดังนั้น เมื่อมองดูจากภายนอกแล้ว เขาก็มีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากบุคคลธรรมดาทั่วไป และบางทีอาจจะดูธรรมดาว่าบุคคลทั่วไปเสียอีก และเมื่อตัดสินใจจากค่านิยมของสังคมโดยทั่วไปแล้ว เขาอาจจะดูดีหรือล้ำหลังกว่าบุคคลอื่น เล้าจ้อ กล่าวอีกว่า “สิ่งที่สมบูรณ์ที่สุดคล้ายกับไม่สมบูรณ์ แต่ก็ใช้ไม่รู้จักพรอง สิ่งที่เต็มเปี่ยมที่สุดคล้ายกับว่างเปล่า แต่ก็ใช้ไม่รู้จักหมด สิ่งโดยตรงที่สุดคล้ายกับคดงอ ผู้ที่ชำนาญที่สุด

คล้ายกับบุงม่งาม ผู้ที่พุดจับใจที่สุดคล้ายกับตะกุกตะกัก” (อ้างถึงในทวิวิวัฒน์ ปุณทริกวิวิวัฒน์. 2545 : 116-120)

ดังนั้น ในแง่สังคัมแล้ว มนุษย์ควรทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ (วูเห่วย) คือ

1. การไม่ทำอะไรที่ขัดกับกฎธรรมชาติ (เต๋า)
2. การไม่ทำอะไรโดยอาการของความเห็นแก่ตัว
3. การกระทำสิ่งต่างๆ อย่างเป็นปกติธรรมดา โดยปราศจากการยึดมั่นในผล

ของการกระทำ

4. มีชีวิตที่ปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ อย่างเป็นธรรมชาติที่สุด

นอกจากนั้น เล่าจื้อ ยังเสนอว่า คุณสมบัติที่ดีของมนุษย์ควรมี 2 อย่างคือ

- 1) ไม่มีความปรารถนามากเกินไป (Too many desires) การมีความปรารถนามากเกินไปจะทำให้บุคคลนั้นปราศจากธรรมชาติแห่งความดีดั้งเดิมของตนเอง
- 2) ไม่ควรมีความรู้มากเกินไป (Too much knowledge) เพราะความรู้ที่คนส่วนใหญ่แสวงหากันอยู่ไม่ใช่ความรู้ที่แท้จริง ยิ่งรู้มากยิ่งปรารถนามากและก่อความยุ่งยาก เขากล่าวว่า “เมื่อความรู้และความเฉลียวฉลาดเกิดขึ้น เล่ห์เหลี่ยมความฉ้อฉลก็เกิดขึ้นด้วย” นอกจากนี้ เขายังกล่าวเชิงซักชวนว่า “เราเป็นคนโง่กันเถอะ”

เมื่อสรุปเป็นแนวทางในการปฏิบัติแล้ว หลักการพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคัมตามทัศนะของเล่าจื้อมีดังนี้

1. การรู้จักตนเอง คือ รู้จักธรรมชาติของตนเองตามที่เป็นจริง
2. การชนะตนเอง คือ การเข้าใจกฎแห่งธรรมชาติของชีวิตอย่างถ่องแท้ และปฏิบัติตามกฎนั้น
3. ความสันโดษ คือ การเข้าใจกฎแห่งธรรมชาติแล้วเกิดความหยุด ความพอ
4. อุดมคติแห่งเต๋า คือ การรู้จักกฎธรรมชาติและปฏิบัติตามกฎธรรมชาติของชีวิตจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ มีความรู้สึกที่เต็มเปี่ยมอยู่ภายในตัวชีวิต

ทัศนะทั้งหมดที่กล่าวมา ถ้ามนุษย์ปฏิบัติตามอย่างถ่องแท้ ก็จะนำมนุษย์ไปสู่สังคัมแห่งสันติสุขได้อย่างแท้จริง

5. **ขงจื้อ** แนวคิดของขงจื้อมีอิทธิพลต่อชาวจีนเป็นอันมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม ในทัศนะเกี่ยวกับมนุษย์ ขงจื้อจะมองว่า มนุษย์ควรมีคุณธรรม 5 ประการคือ

1. เป็นผู้ที่มีจิตใจที่บริสุทธิ์
2. เป็นคนมีเมตตา
3. เป็นคนซื่อสัตย์ อย่าล้าเอียง
4. เป็นคนกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ
5. ต้องเคารพในจารีตประเพณีอันดีงาม แต่อย่างมลาย

นอกจากนั้น ในแง่ของสังคม ขงจื้อได้กล่าวถึงการที่อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างดีนั้น มนุษย์ทุกคนในสังคมต้องรู้จักหน้าที่และต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้อง 5 ประการคือ

1. พระเจ้าแผ่นดินต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อประชาชนอย่างเที่ยงธรรม
2. บิดามารดาต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อบุตรด้วยความรัก เมตตา
3. สามีกรรยาต้องปฏิบัติต่อกันอย่างมีความเคารพ
4. มิตรกับมิตรพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์
5. ผู้ใหญ่กับผู้เยาว์ต้องเคารพเชื่อฟังซึ่งกันและกัน (บุญมี แทนแก้ว. 2546

: 300)

จะเห็นได้ว่า ขงจื้อเป็นนักปราชญ์ที่มองมนุษย์ในฐานะเป็นผู้ที่มีธรรมชาติดีมาแต่กำเนิด แต่เมื่อเกิดมาและอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มนุษย์อาจมีความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้นมาได้ ในภายหลัง จึงได้วางหลักปฏิบัติเพื่อให้มนุษย์ทำหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องและมีคุณธรรม มีความเที่ยงธรรม สังคมจึงจะมีสันติสุข

สรุป

บทความพยายามจะทบทวนโลกทัศน์เกี่ยวกับคำถามว่ามนุษย์มาจากไหน ธรรมชาติมนุษย์ดั้งเดิมเป็นอย่างไร และมนุษย์ที่ดีควรเป็นอย่างไร เป็นคำถามพื้นฐานที่เป็นประเด็นการค้นหาคำตอบด้วยศาสตร์ที่เป็นศาสนาและปรัชญา

ซึ่งได้พยายามตอบคำถามดังกล่าวเรื่อยมา แต่ก็ยังข้อยุติที่ปราศจากการโต้แย้งไม่ได้ ดังนั้น บทความจึงเป็นเพียงการทบทวนทฤษฎีบทที่ผ่านมาของศาสนาและปรัชญาที่ให้คำตอบเป็นร่องรอยที่จะหยิบยกไปสู่การถกเถียงและหาคำตอบใหม่ๆ ต่อไป

ศาสนา มักคำตอบที่มีลักษณะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ศาสนากลุ่มเทวนิยมมักให้คำตอบเกี่ยวกับที่มาของมนุษย์ ธรรมชาติของมนุษย์และอุดมคติความเป็นมนุษย์ในลักษณะที่เชื่อมโยงกับพระเจ้าซึ่งเชื่อว่าพระองค์เป็นผู้อยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่า มนุษย์ ส่วนศาสนาที่เป็นอเทวนิยม โดยเฉพาะศาสนาพุทธให้คำตอบในลักษณะที่คลุมเครือในคำถามแรก แต่ให้ความสำคัญในคำถามเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์และอุดมคติความเป็นมนุษย์ ส่วนปรัชญามีการให้เหตุผลที่แตกต่างหลากหลายภายใต้บริบททางความคิดที่แตกต่างกันทั้งทางตะวันตกและตะวันออก แต่ยังมีประเด็นที่ยังคงให้ถกเถียงอย่างท้าทายต่อการตอบคำถามภายใต้การพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ในยุควิทยาศาสตร์

อย่างไรก็ตาม ในมิติทางสังคม มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข แต่เงื่อนไขแห่งความต้องการ ของมนุษย์ มักดึงมนุษย์ไปสู่ความขัดแย้ง ความรุนแรง โดยมีปัจจัยแวดล้อมเป็นตัวเสริมกระตุ้น ให้มนุษย์ในสังคมสร้าง ความรุนแรงต่อกันมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในสังคมสมัยใหม่ที่มนุษย์ทุกคน พยายามจะดึงตัวเองออกจากสังคมมา ดำรงชีวิต แบบปัจเจกมากขึ้น โดยเฉพาะในสังคมเมืองหลวง ยิ่งทำให้ขัดแย้งกับธรรมชาติที่แท้จริง ของตนเองมากขึ้น มหาตมะ คานธี ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์ ทุกคนล้วนต้องการการอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างสันติ แต่สันติภาพจะเกิดขึ้นในโลกมนุษย์ไม่ได้เลย ตราบเท่าที่ใจของมนุษย์ยังเห็นแก่ตัว และมุ่งแสวงหาประโยชน์เพื่อเอาเปรียบอยู่ต่อไป...

เอกสารอ้างอิง

- พระไตรปิฎก ฉบับออนไลน์.** จากเว็บไซต์ <http://www.tipitaka.com>
- พระคริสตธรรมคัมภีร์.** กรุงเทพฯ : โฟร์-วัน. มปป.
- กรมการศาสนา. **พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา.** กรุงเทพฯ : การศาสนา. 2534.
- ทิววัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์. **ศาสนาและปรัชญาในจีน ทิเบต และญี่ปุ่น.** กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ. 2545.
- ธรรมชัชวาล (พระมหาสม สุมน). **ศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีคุณค่าชีวิตของมนุษย์ในลัทธิฮินดูและในพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ : นิพนการพิมพ์. 2537.
- บุญมี แทนแก้ว. **ประวัติศาสตร์ต่างๆ และปรัชญาธรรม.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. 2546.
- ประยงค์ สุวรรณบุบผา. **รัฐปรัชญา แนวคิดคิดตะวันออก-ตะวันตก.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. 2541.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2538.
- ศิลป์ชัย เซาว์เจริญรัตน์. **จริยธรรมคริสเตียน.** กรุงเทพฯ : สถาบันคริสเตียนศึกษาและพัฒนาคริสตจักร. 2545.
- ศิลป์ชัย เซาว์เจริญรัตน์. **หลักคำสอนคริสเตียน.** กรุงเทพฯ : สถาบันคริสเตียนศึกษาและพัฒนาคริสตจักร. 2545.
- สตีเฟน ฮอว์กิง. **ประวัติย่อของเวลา.** นิพนธ์ ทรายเพอร์ (แปล). กรุงเทพฯ : Global Brain publication. 2534.
- สมภาร พรหมทา. **พุทธศาสนานิกายเซน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2541.
- สมาคมพระคริสตธรรมไทย. **พระคริสตธรรมคัมภีร์.** กรุงเทพฯ
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน.** กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2533.

สุวัฒน์ จันทระจันท. **ปรัชญาและศาสนา**. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ. 2540.

โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. **ความตายกับการตายมูมมองจากศาสนากับวิทยาศาสตร์**.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2549.

อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย. **เราควรกำหนดให้นักการเมืองมีคุณธรรมหรือไม่**. เอกสาร

ประกอบการสัมมนา. สมาคมปรัชญาและศาสนาแห่งประเทศไทย. 2549.

www.learntripitaka.com

www.wikipedia.com